A. Świstochowski. „Stoicy". Stoicy x)

Garmont intelekcja

Klimę (z bez bez) - pierścień

W przedstawianiu mędrca stoickiego przoduje jako model Sokrates – postać jeden z bohaterów literatury greckiej (Noack). Rzeczywiście, mędrzec ten ma bardzo wiele rysów podobieństwa do z rodzicem filozofów, ale jest to podobieństwo wynika do dziadka, zmienione nieco wpływem dziedzictwa po ojcu – cynikach. Dziad dał swemu potomkowi wzór postępowania praktycznego, tj. etycznego kierunku filozofii i ogromną miarę swoistego charakteru; ojciec – bohaterstwo cnót zewnętrznych i wysoko wybujałe niezależności wewnętrzne. Pierwszy przekazał mu statę dążności do poszukiwania i wykonywania cnoty, jako jedynego celu i najwyższego dobra w życiu; drugi uniezależnił go od praktyk zupełnie od otoczenia społecznego, kazał mu jako rycerzowi cnoty, bez żyć samotnie w zamku obronnym na wyniosłej skale i wpuszczać do niego zwarty i trwały, ludzi po mocnej przebranych.

V Stanisław

Sokrates uczył na ulicy lub w domu przyjaciół; Plato – w Akademii, która była połączeniem szkoły i świątyni, Arystoteles – w podobnym przybytku, zwanym Lykeion, Stoi pierwsza szkoła Zenona – w kolumnowej przedsionku starej wspólnej sali, zwanej Stoa, pod którą miało zgromadzić kilkanaście tysięcy ofiar panowania tyranów.

Jeżeli dzieje szkoły mistrzów i uczniów tej szkoły zaczniemy pomiędzy Zenonem, który urodził się 330 r. przed Chrystusem a M. Aureliuszem, który umarł 180 po Chr., to – chociaż na dwieście wypełnia jeszcze dzieje – otrzymamy obraz 5 wiekowy jej istnienia. Naturalnie w tak rozległym przeciągu czasu przemiano się zbyt wiele jej uczniowie, aczkolwiek uwzględnienie tej przejściowej przedstawić, zwłaszcza że z wyjątkiem paru [illegible] nie mamy tylko w nich właściwie mogą pisma i tradycji innych przekazali nam swe pisma w ułamkach a różnice ich twierdzeń nadają się tylko do szczegółowego obrazu historycznego. Warto jednak zatrzymać uwagę na najwybitniejszych, których życie było podkładem realnym ich teorii:

x) Jest to 10 o etyce grecko-rzymskiej. Jeden z [illegible] na koszyce [illegible] Kultury. Oświaty. [illegible] Świstochowski [illegible] i głęboką pracą, która wyróżnia

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

Protoplasta tej ~~trzeciej~~ rodziny Stoików, był Zenon który wyjechawszy z Grecyi, rozpoczęła się później w Rzymie i jego dziełach, był Zenon (IV). Syn kupca w Kitionie Żydzi się naprzód handlem. Rozmiłowany w pismach sokratyków (Apologii Platona) zostaje naprzód uczniem cynika Krates a potem Kserokratesa i innych, wreszcie rozpoczyna sam wykłady w Stoi. Podobno zachowuje życie samobójstwa. Ateńczycy uczcili go „za cnotę" pomnikiem. Kleantes, z zawodu bokser, słuchając Zenona, zarabiał w nocy na życie noszeniem wody i grzaniem ciała: umiał mieć niewolnicy, ale pisał, tak też Zenon porównywał go do twardej tablicy, na której żadne pisać, ale która trwale wszystko zachowuje.

Następcą Zenona w szkole był Chrisippus (III), urodzony miasto cyganerii, ale niezmiernie płodny: miał on dziennie pisać około 500 wierszy i pozostawić razem 705 ksiąg. Po nim zajął miejsce Diogenes babilończyk (II), który wysłany jako poseł ~~na~~ z Aten do Rzymu wyjednania ulgi w karze ~~nałożonej~~ pieniężnej na nie nałożonej, spotkał się z akademickim Karneadesem i perypatetykiem Krytolaosem, przeniósł filozofię grecką do Rzymu. Jak wykłady miały tak wielkie powodzenie, że stary Kato, ten sam który później nietolerancyi, ten pierwszy wszystkich złych duchów, stojących na straży przeżytych, który z oddali przy okazji widział otrucie Sokratesa, wyjechał w sprawie wyprawienia z Italii ~~pewnych~~ Rzymu wszystkich obcych filozofów i nauczycieli wymowy.

Później pokój Seneca filozofii greckiej w Rzymie podjął Panätius, który głosił stoicyzm złagodzony – eklektyczny.

2 ~~ten~~ Syn następnych wyróżnił się Seneca (I po Chr.) ~~nie tyle~~ bardziej wszakże talentem pisarskim, o którym świadczą zachowane jego dzieła, niż samodzielnością poglądu, zmieszanego z stoicyzmem, platonizmem a nawet chrześcijaństwem. Według niego „facere docet philosophia, non dicere", życie (jest sprawdzianem i nagrodą, zaprobowanie niemym spokojem,

Odznaczony łaską i nienawiścią władców, wyczerpawszy Nerona i jego ofiarą wygnania i odebrany zaszczytami, umiejący umiarkowanie z przymusowej pracy [illegible] dobrowolnie życie z kapieli, przeżywszy

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

3.

zmiści narodzinami nicności.

Na końcu tego szeregu (w I; II wieku po Chr.) wybitniejsi dwaj posłani: ~~stoicy~~ ~~greckiego~~ ~~pochodzenia~~ Epiktet i cesarz M. Aureliusz. Pierwszy, frygijczyk, niewolnik gwardzisty ~~rzymskiego~~, który się na nim znęcał, ten uroczy po wyzwoleniu, po wygnaniu filozofów wszystkich z Rzymu do Epiru, gdzie otworzył wykłady. Biedny ~~w Rzymie~~ nie zamykał nigdy mieszkania, w którem znajdował się tylko siennik, drewniana ławka, żegnia i żelazna lampka. Tę lampkę kupił jeszcze za 1000 drachm w nadziei – jak żartobliwie dodaje Lucian – że bóstwo przy niej zostanie nazwane. Podobno dziecię się w bardzo późnym wieku, ciężko wychowali dwaj przyjaciele, którzy je chcieli wyswobodzić. Jego życiowe credo ~~jego~~ podane było: ἀνέχου καὶ ἀπέχου – znoś i unikaj. Kiedy pan raz go uderzył w nogę, ~~nie~~ spokojnie: „złamiesz ją", a kiedy uderzył silniej, rzekł: „czy cię nie ostrzegałem, że złamiesz?" Sam on, jak Sokrates, nie pisał, ale jego uczeń Arrian zbierał wykłady mistrza kilka ksiąg, z których jedna „p.t. Encheiridion" – „podręcznik" Epiktetowy dochowała się we wcześniejszej, ośmiu księgi ~~zbiorze~~ „Diatribon Epiktetu" – „Rozmów Epiktetu" – „Homilion Epiktetu" – wzmianki. Natomiast M. Aurelius spisał ~~to~~ „Rozważania z sobą", nie mogące pisany pamiętnik wszystkiej duszy.

Rozwój stoicyzmu w ciągu kilku wieków ~~nie~~ ~~w tym czasie~~ ~~naturalnie~~ – oile dotyczy nauki moralności – ~~i odchylenia~~ od pierwotnego pionu. Różnice te wszakże ~~tak~~ ~~są~~ tak nieznaczne, że zwykle rozgraniczenie ~~się~~ podziałem na stoicyzm stary i nowy. Pierwszy ~~wyróżnia~~ uczył: Najwyższym celem życia, najwyższem dobrem jest cnota jako życie zgodne z prawami natury, jako wola ludzka zgodna z wolą boską. Ta cnota jest zarazem szczęściem. Na przeciwległym jej krańcu stoi niecnota (występek). Wszystko, co się znajduje między tymi krańcami, jest pośrednie, ani złem, ani dobrem. Spośród tych rzeczy pośrednich jedne są przykre, drugie nieprzykre, inne obojętne. Zasadniczemi cnotami są:

F rozszerzenie na dziedzinie nauki fizyki, dyalektyki i etyki, nauki naturalnie ważne kilku wiekom zmieniał jego kierunek

ἀνέχου καὶ ἀπέχου

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

poznanie moralne, męstwo, rozwaga i sprawiedliwość. Ten tylko posiada każdą, kto posiada wszystkie.

4a

Istnieje tylko jeden bóg, stwórca i ojciec wszystkiego. Inni bogowie są tylko bądź różnemi jego imionami, bądź też przejawami.

4b.

~~Chrisip~~ „Prawo, czyli prawy rozum — mówi Chrysipos — jest królem wszystkich ~~rzeczy~~ rzeczy ludzkich i boskich, on jest sędzią dobrego i złego, regułą sprawiedliwości i niesprawiedliwości, panem i władcą zwierząt z natury społecznych; on rozkazuje i zakazuje". Ten prawy rozum jest obecny wszędzie; on ożywia i rządzi niewidzialnie rzeczami martwemi; on ~~udziela~~ przekazuje w ~~duchu ludzi i w duchach~~ ludziach i ciałach niebieskich. Pierwotnie istniał tylko w Zeusie, który przez niego rządzi światem. Sprawiedliwość nie siedzi — jak mniemano — obok ~~Jowisza~~ Zeusa, lecz jest nim samym. Tylko naiwni mniemają, że prawa stworzył Solon lub Lykurg; stworzył je rozum powszechny, przenikający całą naturę i wspólny wszystkim ludziom. Kiedy

4c.

świat zniknie, pozostanie tylko Zeus z opatrznością i swojemi myślami.

4d.

Kleantes (według Cicerona) nieczył, że kiedyś nastąpi pożar świata, po którym wszystkie rozproszone w nim dusze wrócą do łona boga.

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

5a.

Dobrem jest to, co wynika z praw natury i rozumu, czyli z rozumu powszechnego i ludzkiego.

5b.

Jest to ~~coś~~ rzecz, którą musimy przyjąć a nie jedna z tych, ~~kto~~ między któremi możemy wybierać.

5c.

Kleantes, zapytany, co to jest dobro, odrzekł:

„Dobrem jest to, co jest uporządkowane, sprawiedliwe, bogobojne, święte, ~~dobre~~ ~~wolne~~ swobodne, niepodległe, piękne, obowiązujące, chwalebne, nienaganne, ~~sł~~ ~~chw~~ sławne, silne, surowe, wolne od bojaźni, smutku, zamętu i dumy, zbawienne i zawsze użyteczne, zgodne z sobą, mocne, trwałe i przebywające ciągle w duszy, do której wcześ."

5d.

~~Należy~~ Istnieją ~~[illegible]~~ dwie miary: katartoma – cnotliwość podmiotowa, usposobienie moralne, katekon cnotliwość przedmiotowa – czyn moralny.

5e

Ariston był przeciwny ~~[illegible]~~ szczegółowym określeniom dobra i oświadczał się za zasadą ogólną, którą umysł oczyszczony z błędów a serce – z złych pożądań zawsze sobie poradzą. Jeśli mamy przepisywać – mówił – jak mąż powinien żyć z żoną, dlaczegoż nie mielibyśmy wskazywać, jak winien żyć, poślubiwszy wdowę lub pannę, bogatą lub biedną?

5f.

Złe nie jest dziełem boga, lecz ~~wypadkiem~~ nieuniknionym wynikiem ~~[illegible]~~ odstępstwa ludzi od rozumu

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

6a.

Wszystkie występki są ~~do~~ w swej przedmiotowej wadze równe, różne są tylko w podmiotowem ~~[illegible]~~ ich odczuciu. Zapewne — powiada Chryzyp ~~Chrysip~~ — mniejszą jest zasługą znieść ciężkie ukłucie muchy, niż męczeństwo na krzyżu, wstrzymać się od zamachu na zgrzybiałą babę, niż na świeżą i ponętną dziewczynę. ~~Ale~~ Dlaczego? Dlatego że chociaż przestępstwo w obu wypadkach jest przedmiotowo równe, w drugim wymaga ze strony sprawcy większego panowania nad sobą.

6b.

~~Zeno~~ Kto podlega tylko swojemu ~~[illegible]~~ sumieniu, ~~robi~~ czyni zawsze, co chce, bo czyni to jedynie, czego chce jego rozum. Niech się nie podoba całemu światu, aby był zadowolonym z siebie. Niech wszystko straci, ~~[illegible]~~ aby zachował cnotę. Stoi on po nad ludźmi i przeznaczeniem. ~~Gdy wchodzi do pałacu tyrana, jest sam~~ Wyjdzie ~~i wyjdzie~~ z pałacu tyrana tak wolnym, jak wszedł. Nawet Zeus nie może go pozbawić swobody.

— powiada Zenon —

6c.

Jedynym prawodawcą, jedynym urzędnikiem, sędzią, monarchą jest mędrzec. Jest on również jedynym obywatelem i jedynie wolnym. Bo kto gwałci prawa wielkiej ojczyzny (świata) wygania się z niej. Mędrzec nie traci swobody nawet w kajdanach i niewoli; natomiast niewolnikiem jest ten, kto wyłamuje się z praw rozumu, i podlega namiętności ona ciała, chociażby był ~~zapisany~~ ~~naj~~ obywatelem Sparty lub Aten a nawet królem.

Największą nędzę człowieka opanowanego przez namiętność, stanowi to, że on jest niewolnikiem nie tylko swojej, lecz także cudzych, które ją mogą pobudzać lub powstrzymywać

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

7

7a

Uczciwość nie zależy od powodzenia. Wysłałem — oponiuda Kleantes — twoich niewolników, ~~aby~~ po ~~poszukali~~ ~~znaleźli~~ Platona ~~w Akademii~~. Jeden przeszukał całą Akademię i wszystkie miejsca, gdzie go mógł znaleźć — daremnie. Drugi, ~~spotkawszy~~ zatrzymał się w drodze ~~jakiegoś włóczęgę~~ z jakimś nieponiem a ~~po~~ następnie włócząc się i grając z podobnymi do niego, spotkał przypadkowo Platona. Pierwszego należało pochwalić — chociaż nie ~~spełnił~~ osiągnął celu, drugiego ukarać, chociaż go osiągnął. Bo wola spełnia obowiązek. Można być mordercą, nie zmazawszy rąk krwią, jeśli się ma zamiar zbrodni.

7b.

— mówi Chrisippos —

~~Chrisip.~~ „Dopóki wola boga nie znam, wybieram to, co mi się wydaje najodpowiedniejszem i zgodnem z naturą. Lecz gdybym się dowiedział, że przeznaczono, ażebym dziś zachorował, pobiegłbym z radością na spotkanie mojej choroby... Gdyby błoto miało świadomość swego przeznaczenia, cieszyłoby się, że je depczą nogi przechodniów.

Chociaż mędrzec sam sobie wystarcza, może swoją cnotliwość urzeczywistnić i rozwinąć tylko w społeczeństwie. Ale jest on obywatelem świata.

7c.

~~Mędrzec jest obywatelem świata~~

~~Ariston~~: Natura nie stworzyła rozmaitych państw, jak nie stworzyła domów i sklepów. — mówi Ariston — ~~Są~~ Państwo jest jedno — świat, i obywatelstwo jedno — wszechludzkie

Tę pierwotną naukę Stoików musimy składać w mozajkę z ułamków, które ~~po nich~~ z ich pism ocalały. Pełniejszy i niewniejszy obraz przedstawia ~~się~~ ona z późniejszych czasów, z których posiadamy ich całkowite dzieła. Jakkolwiek Epiktet należał do tej nowszej epoki, ~~surowością mych zasad~~ zachował surowe rysy starego stoicyzmu. W nim objawia się jeszcze bardzo mocno ~~ataraksia — nieczułość na wrażenia zewnętrzne~~ i apatia — nie zależność od wzruszeń.

7d.

F i ze świadectw Stobeusza, Diogenesa, Cicerona i in.

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

~~Epist. 2.~~ 8

— wiary on —

Niektóre rzeczy są w naszej mocy (mniemanie, popęd (?), żądza, odraza);
niektóre nie są (ciało, majątek, zaszczyty, władza). Pierwsze są wolne, drugie zależne. Pierwsze są nasze z natury, drugie — cudze.

Każde nieprzyjemne wyobrażenie (~~spotykaj~~) spotykaj słowami: jesteś tylko wyobrażeniem. Następnie je sprawdzaj: jeśli ono odnosi się do rzeczy, której w twojej mocy, nie[mniej]: wtedy mnie nie obchodzisz.

Unikaj tylko tego, co jest w twojej mocy

~~Jeśl~~ Jeśli chcesz garnek, myśl: chcę garnek. Gdy się stanie, ~~to się nie~~ nie ma to nic
zmartwi. Jeśli przyjaciel twój ~~kochasz~~ kocha kota lub kobietę, pomnij wtedy, że nie[śmiertelny]
~~śmiertelne~~. Umrze — ~~to cię nie~~ nie ma ~~zmartwi~~ zasmuci

Idź do kąpieli, upomnij sobie, co się tam dzieje: ~~ludzie~~ ludzie wzajemnie
opryskują się wodą, tłuką, przepychają, okradają. Jeśli więc coś przeciwnego
temu się spotka, mów: nie chciałem —, nie przeklinaj się.

Ludzi ~~mają~~ trwożą nie rzeczy, ale wyobrażenia o nich — nie śmierć
sama, ale wyobrażenie o niej. Gdy Głupiec chwali innych o rzeczy nigdzie zawodzi,
wodzenia, przynależnych w nadmiarze — siebie, a mądrzec — nikogo.

Nie będzie nigdy dumnym z tego, ~~co~~ jak w ziemskich ciałach. Pisany koń
powinien być dumnym z siebie, a nie ~~z~~ z pisarza.

Podczas podróży morskiej, opuszczony statek dla zaopatrzenia
wody, podnosisz po drodze muszelki, tymczasem powinieneś uważać,
aby ci sternik nie wołał, a gdy zawoła, po twojej natychmiast, aby
cię nie zniosło i nie uwięziło, jak baranka. Podobnie w życiu. Jeśli
zamiast muszelki i cebulki (śmierci) dostaci kobietę, dziecko, ~~bogactwo~~.
Ale gdy sternik ~~Bóg~~ zawoła, powinieneś wszystko to porzucić.

Nie przywiązuj, abyś ~~nie~~ tak ci dziwo, jak ty chcesz, lecz tak, jak
ci dzieje, wtedy będziesz miał życie spokojne.

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

~~10.~~ Choroba może obezwładnić twoje ciało, ale nigdy wolę, która jest zawsze wolną.

~~11.~~ W każdym wypadku zastanów się, jaki możesz wyciągnąć z niego pożytek. Jeśli spotkasz pięknego mężczyznę lub piękną kobietę, znajdziesz przeciw nim środek w panowaniu nad sobą. ~~Spotka się~~ Spadnie na ciebie hańba, to znajdziesz siłę do zniesienia zła.

~~12.~~ Nie mów nigdy o ~~czemś~~, że straciłem ~~lecz oddałem~~ kobietę, dziecko, lub majątek, lecz oddałem. Jeżeli ci zaś je odebrał łotr, co ~~się~~ on cię obchodzi. Uważaj rzeczy zewnętrzne za obce.

~~13.~~ Odrzuć te myśli: jeżeli będę niedbały, nie będę miał chleba, jeżeli mego syna ~~chłopca~~ nie będę karał, zostanie złoczyńcą. Gdyż lepiej umrzeć z głodu bez smutku i trwogi, niż żyć w dostatku z niepokojem; lepiej, ażeby twój syn był złoczyńcą, niż tę nieszczęśliwym.

~~14.~~ Jeżeli ktoś ci ukradnie resztkę wina, lub oliwy, pomyśl, że za tę cenę zyskałeś spokój umysłu. Darmo nic nie dostajemy.

~~15.~~ Jeżeli wołasz służącego (a on nie przychodzi), pomyśl: albo nie słyszał, albo nie zrobiłby tego, czego żądasz. Ale nie sądź, że ~~t~~ spokój twego umysłu zależy od jego samowoli.

~~16.~~ Jeżeli żądasz, ażeby twój syn nie popełniał błędów, jesteś głupcem, bo wymagasz, ażeby złe nie było złem. A powinieneś uznawać to tylko, co jest możliwem.

~~17.~~ Kto chce być wolnym, ten nie powinien żądać tego, co jest w cudzej mocy.

~~18.~~ Pamiętaj, że jesteś aktorem w sztuce przez kogo innego napisanej — długiej lub krótkiej. Jeżeli autor wymaga, ażebyś grał rolę żebraka, władcy lub kaleki — graj ją, bo nie ty wybierasz, co masz przedstawiać.

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

19 Jeśli kiedy twojemu krakaniu zaprzeczy niekrzycie, to nie myśl, że ono dobrze ciebie, lecz albo twojego rodzonego ciebie, albo twoją ubogą kieszeń, albo, inny lub Diecha. Tobie dobrze dla ciebie to krakanie jest zawsze dobrą wróżbą, gdyż ty za wszystkiego mowcy wyższy kosztem Pan Bóg

20. Nie ten cię znieważa, kto cię łaje lub bije, lecz kto o tobie niemiarem Jeśli wie ci grzeczny, to grzeczny się na myśl wracaj. 20a Jeśli cię ktoś źle traktuje, czyni to albo w nieznaniu, że ma słuszność, albo że nie ma. Wtedy w przeciwnym wypadku nie musisz nim zatrzymać, niech postępowaniu według swego prawa nauka; jeśli albo jej nie ma i wtedy on powoli zbawcy swego błędu.

21. Trzymaj się tego, co uważasz za najlepsze, jak gdyby cię boję na tem stanowisku postawił.

22. Jeśli kiedykolwiek ludzkość komuś podobać się, pamiętaj, że stanowisko twoje wewnętrzne stanowisko.

23. Jeśli niewolnik słuszne twoje słowo lub umysł ci Diecha, zachowaj się tak, jak gdyby słuch nie słowo i umysł nie Diecha.

24. Obowiązki się odpowiadają stosunkom. Jeśli twój ojciec jest złym człowiekiem, powinieneś go szanować, to natura zniszczał cię nie z dobrym ojcem, ale z ojcem.

25. Trzeba niczyją wrodzoną bezwzględnie ciągnąć i nie czynić, jak ci, którzy pokojowi nigdy tylko dopiero tobą, tobą się kosztem.

26. Mów i myśl się mało, nie mów i nie myśl się z prawdą wiary bliźnich.

27. Ciesz dawaj tylko tyle, ile ono potrzebuje niebędzie.

28. Unikaj kobiet przed nadzwyczajnością, ale nie zaufaj tych, którzy się nie wzięli

29. Jeśli kto ci odmówi, że ktoś źle mówi o tobie, pomiedź: nie dba on innych moich błędów, gdyż nie bystry o mnie zamierzał

30. Idź do niskiego pana, wyobrażaj sobie, że cię bodą lekceważyć i drwić przed tobą zamkną. Gdyby cię to spotkało, nie gniewaj się, bo to na wiary dziecięce.

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

~~Epik. 5~~ ~~8~~ 11

~~[illegible]~~

~~31.~~ Jeżeli cię jakaś rozkosz pociąga, pomyśl, co czuć będziesz po niej i co, gdy się jej oprzesz.

~~32.~~ Czyniąc to, co uważasz za słuszne, nie staraj się, ażeby cię nie widziano.

~~32.~~ Ktoś wcześnie kąpie się lub pije wino — nie mów: on źle robi, lecz: kąpie się i pije wino.

~~33.~~ Nie mów, jak należy jeść, tylko jedz, jak należy. Nie nazywaj się filozofem, ale bądź nim.

~~34.~~ Owce nie przynoszą pasterzowi trawy dla pokazania, ile jedzą, lecz ją ~~trawią~~ jedzą a oddają wełnę i mleko. Podobnież ~~mu~~ ułomnych mądry powinien dawać tylko to, co przetrawił.

~~35.~~ Chcesz się umartwiać, weź w usta zimnej wody i wypluń ją, ale nie mów o tem nikomu.

~~36.~~ Prawdziwy filozof. Pożytku i szkody oczekuje tylko od siebie; nikogo nie chwali, nie gani, nie oskarża; nie mówi o sobie, że czemś jest, lub coś wie; ~~Jeżeli~~ Gdy go ktoś chwali, śmieje się z chwalcy, gdy go gani — nie broni się; wszelką żądzę oddalił od siebie a odrazę ~~zwrócił~~ zwraca tylko na to, co sprzeciwia się naturze rzeczy, będących w jego mocy; z popędów robi umiarkowany użytek; ~~czy~~ nie dba o to, czy go uważają za ~~głupca~~ głupiego, czy za mądrego. Wówczas: pilnuje siebie jak wroga i jak tego, który nań zastawia sidła. ~~(XLVIII)~~

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

~~A~~ 12

~~przedstawia~~ Jego nauka o szczęściu myśl.

M. Aureliusz, podziękowawszy bogowi za ojca, za dobrych przewodników, za ~~szczęście~~ syna ~~za~~ męskiej cnoty, za wszystko, bo nawet za to, że nie mógł zrobić postępów w retoryce i poezji, ~~tak~~ wykłada zasady etyki stoickiej.

12a

Istnieje

~~Ze wszystkiego stworzony jest~~ jeden świat, jeden bóg, który wszystko przenika, jedna materya, jedno prawo, jeden rozum, wszystkim ludziom wspólny, jedna prawda i jedna doskonałość. ~~go~~

12b

~~Ko~~ wszystko, co ~~z~~ nie zgniwiało, ~~tylko~~ odpowiada nam się przeciwstawiło, zgadza

wiecznej boskiej prawidłowości ~~pasuje~~ ułożone i ~~zachowane~~ przystosowane ~~to~~.

12c.

najwyższa siła przyczynowa

Los (wyznaczył każdemu, co dla niego jest przyjętnem

12d.

wszystko, co się zdarza, jest sprawiedliwem. Ze

(jak ~~to~~ Hegel powiedział – rozumnem)

wszystko stanowi ~~to~~ uporządkowaną całość, zatem ~~to~~ wszystko

12d.

12e

Gdyby świat był oddalony z jego miejsca i ~~oddzielony~~ oderwany od

oderwany ~~od~~ z jego miejsca i ~~oddzielony~~ oderwany od

wszystkich ~~tych~~ najmniejszych drobnych ~~bytów~~ części świata.

drogą, ~~bytu~~ przyczyn działających. ~~Tyjednak to~~

Czyniłby ~~to~~ zatem, jeśli nie jesteś ~~tego~~ zadowolony ~~tym~~

12f.

~~wszystko jest dziełem opatrzności~~. Co gorki ze świata

tego wzniosły do używania jedzenia świata,

jest rozumie dobrem dla ~~świata~~ ~~natury~~

Co ~~z~~ nie jest przyjętnem dla roju, nie jest przyjętnem dla pszczoły. ~~go~~

12g.

12h

~~wszystko, co się stało~~, stanowi ~~się~~ wynikło ~~się~~ z tej ~~tak~~

twardem, jest przyjętnem, prowadzi bowiem do

celu – do zdrowia świata ~~(bo)~~

12i

~~Tak~~ Powinniśmy się przyzwyczaić ~~wiary~~ ~~zaufanie~~ ~~przeczuć~~

dzikich zwierząt, niż wątpliwości ~~(331~~

= ~~kto się wystawia~~ się wystawia z pod zasadniczych praw

wszechświata, zgani jego objawy, ten jest jego wrogiem ~~ti~~

12j.

To samo stanowi się do kradzieży

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

Nie miej złudzeń i

Niechaj zawsze rozkazów królewskiego to prawodawczego rozumu. Trzeba wszystko

13a

~~Zawsze myśl o tem, co jest słusznem i jasno zrozumiałem~~ (IV 9)

13b.

Rozum ~~nam~~ ~~przepisuje~~ nam przepisuje powściągliwość w rządach, życzliwość dla ludzi i posłuszeństwo bogom. ~~Człowiek~~ Cnotliwy jest miłujący boga (34)

13c.

Wszystkie człowieka natury nie zepsutej i oczyszczonego nie ma nic, co jest ~~zgniłem~~ ropnem, ~~nieczystem~~ brudnem zdrożnem. Los nie wydziera mu życia niedokończonego, niby aktorowi, który zeszedł ze sceny przed końcem sztuki. Ważne nie ma żadnej zależności zewnętrznej, żadnego rozdarcia, niczego, co W ~~nim nic nie~~ jest sztucznem, wymuszonem, ~~żadnej zależności zewn~~ co się obawia wyjawić i unika światła (3)

13 g.

widzieć tem, czem ~~jest~~ jest (pozbawiony nicości) tak (~~nie mieć złudzeń~~). Jedząc, myśl: to jest trup ryby, to jest trup ptaka lub wieprza; pijąc wino: to jest tylko sok wyciśnięty z winogrona; patrząc na purpurę: to jest wełna umaczana we krwi ślimaka itd; wtedy widzisz, co właściwie jest ~~22~~

= A Taki człowiek ma w sobie spokój, którem jest wszystko zmienienie

13 d.

Cofaj się w siebie to zacisze, którem ~~twoim~~ jest ci; a przede wszystkiem nie rozpraszaj się i nie przeciwstawiaj, lecz pozostań wolnym i patrz na wszystko ~~niet~~ bezstronnem okiem, jako człowiek, obywatel i śmiertelnik. ~~Wśród~~ Z wytycznych prawd zapamiętaj sobie szczególnie dwie: 1) że rzeczy zewnętrzne nie stykają się z naszą duszą, lecz stoją nieruchomo poza nią, że zatem tylko wyobrażenia może naruszyć spokój twojej duszy i 2) że wszystko, co widzisz, ~~wszystko się~~ zmienia się i wkrótce zniknie (~~4/~~)

13e

Staraj się zajrzeć wewnątrz każdego człowieka, ale pozwól, niech każdy zajrzy wewnątrz ciebie. 38

Kto uznaje celowość i harmonię świata nie powinien rokować zniszczenia słonecznej

13 f. ?

Jeżeli złe pochodzi od ciebie, dlaczego je wyrządzasz? Jeżeli od kogo innego, dlaczego robisz mu wyrzuty? Komu? Bogom czy atomom?

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

14a

Ten ogórek jest gorzki — odrzuć go. Tu krzak cierniowy na drodze — omiń go. To wszystko. A nie pytaj — po co takie rzeczy są na świecie. Znawca natury bowiem wyśmieje cię, jak wyśmiałby cię stolarz lub szewc, gdybyś im wyrzucał, że w ich warsztatach są wióry i obrawki ~~(122)~~

14b.

Kto mówi: chciałbym, ażeby moje dzieci żyły, ażeby wszyscy chwalili moje czyny, podobnym jest do oka, które pragnie widzieć tylko zielone lub do zębów, które żądają kruchego ~~(155)~~

Mędrzec rozumie konieczność i godzi się z niemi

14c.

Jest to jego wyższością ~~ludzi~~, że on nawet typy ~~ludzi~~ lubi, którzy ~~ich~~ go obrażają. Toteż rozumny nie gniewa się na nich, lecz albo ich uczy albo znosi ~~ich znosi~~ ~~uczy~~.

Człowiek stworzony został ~~do~~ do życia z ludźmi

Bo jaka racya rozdrażniać się cudzym nierozumem? Czy gniewasz się na kogoś, kto ma przykry pot lub wstrętny oddech? Co on na to poradzi? ~~71~~

14d.

~~Dlaczego się gniewasz na złych~~

14e.

~~A~~ Dusza otrzymuje swą barwę od myśli

14f.

Trzeba stać prosto, nie będąc prosto podtrzymywanym ~~35~~

14g.

Nie żądaj niczego, co musi zakryte murem lub zasłoną ~~(37)~~

14h.

Bądź skałą, o którą się ciągle fale rozbijają ~~(57)~~

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

15.a.

W spełnianiu obowiązku nie dbaj o to, czy sztywniejesz od zimna, czy płoniesz od żaru, czy jesteś senny, czy wyspany, chwalony czy ganiony, czy zbliżasz się do śmierci, czy masz znieść jakieś cierpienie (~~14~~

Abądź cnotliwy przedewszystkiem dla siebie

Człowiek, który czyni dobrze, nie ~~[illegible]~~ otrąbuje tego, lecz przeszywa się od jednego ~~dobra~~ dzieła dobrego do drugiego, jak łoza winna, która się czepia, aby w swoim czasie wydać grona. ~~[illegible]~~

15b.

O opinię świata obaj nie należy

Można być boskim ułomkiem a jednak przez nikogo nieuznanym.

15c.

Lecz

15d.

Czyż szmaragd straci na wartości, jeżeli nie będzie chwalonym? (~~18~~)

Zresztą

15e.

W ciągu 10 dni, tym którzy teraz patrzą na ciebie jak na dzikie zwierzę lub małpę, będziesz się wydawał bogiem, jeżeli wrócisz do swych zasad i słuchania ~~[illegible]~~ rozumu.

15f.

~~Moją ojczyzną, o ile nazywam się Antoninem jest Rzym, o ile jesteś ułomkiem — świat 88.~~

15g.

Jeżeli nie możesz tak żyć, jak chcesz, opuść życie, ale tak, jak gdyby się nic złego nie spotkało. ~~[illegible]~~

Co to jest zwykłe życie?

15h.

Czcze zamiłowanie przepychu, widowiska teatralne, stada bydła, fechtunki, kość rzucona między psy lub okruch do wanienki z rybami, mozolne dźwiganie ciężarów przez mrówki, bieganina przestraszonych myszy, składane lalki podskakujące na drutach — śród tego wszystkiego musimy stać przyjaźnie i bez namiętnie i rozumieć, że każdy ułomek ma tę samą wartość, co przedmioty jego zabiegów 42

15i

Nikt nie jest tak szczęśliwym, ażeby z wśród otaczających jego łoże śmierci nie znaleźli się uradowani jego ~~zbliżającym się~~ bliskim zgonem (~~157~~)

http://rc

http://rcin.org.pl

16a

Mały pająk jest dumny z tego, że złapał muchę, jeden człowiek – z tego, że ~~zerwał~~ schwycił zajączka, inny – że ~~złapał~~ złowił rybę, ~~dzika~~ inny – że dzika lub niedźwiedzia, inny – że sarmatę. Ale ~~my~~ jeśli zbadamy ich pobudki, wszyscy ~~oni~~ ~~oni~~ okażą się zbójami. ~~147~~

16b.

Przewróć na drugą stronę swoje wnętrze, jak szatę, i zobacz, jak ono wygląda i czem będzie, gdy je ~~zet~~ wytrze wiek, choroba i nadużycia. 114

16c.

Przeniknij we wnętrze dusz ludzkich a zobaczysz, jakich to sędziów się obawiasz i jacy to sędziowie sami się sądzą 132

Życie nasze codzień się pożera a jego reszta staje się codzień mniejsza. (31)

16d.

16e.

Trwanie ~~ze~~ życia ludzkiego jest chwilą, istota (rzeczy) ciągłym prądem, uczucie ciemnem zjawiskiem, ciało – gnilną masą, dusza – frygą, los – zagadką, opinia – czemś niezdecydowanem. Być filozofem znaczy: skrzydła geniusza w sobie przed wszelką wzmocnić i kłodą, ból i przyjemność zwyciężać, nic nie pozostawiać przypadkowi, nigdy nie chwytać się kłamstwa i obłudy, cudzej pomocy nie potrzebować, wszystkie zdarzenia przyjmować jako pochodzące stąd, skąd my sami wyszliśmy, wreszcie oczekiwać radośnie śmierci, widząc w niej tylko rozkład na pierwiastki, z których złożona jest każda istota. Jeśli zaś dla tych pierwiastków nic ma w tem nic strasznego, że każdy z nich ustawicznie zamienia się na inny, dlaczego my mamy z zasmuconym ~~wzrokiem~~ okiem spoglądać na rozkład i przemianę rzeczy. (31)

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

17

17a.

|| Heraklit: śmiercią ziemi jest to, że ona staje się wodą, śmiercią wody – powietrze, śmiercią powietrza – ogień – i odwrotnie (56) =

17b.

|| Czy należy w tym potoku, w którym nie można dotrzeć do gruntu, nadawać szczególną wartość przepływającym szarom? Byłoby to podobne, jak gdyby ktoś zakochał się w przelatującym wróblu. Życie ludzkie nie jest niczem innem, jak wyparowywaniem krwi i wdychaniem powietrza. 78.

17c.

|| Przed nami leżą przepaście przeszłości i przyszłości, w których wszystko znika. 20.

17d.

|| Przypatruj się obiegowi gwiazd, jak gdyby twoje życie posuwało się z niemi i rozważaj ciągle zmieniające się przemiany jednych pierwiastków na drugie. Takie rozmyślania oczyszczą cię z brudu życia ziemskiego. 101

17e.

|| Wszystko ginie w ciągu jednego dnia, zarówno właściwy, jak właściwy 12

17f.

|| Jeden pogrzebał tego, drugi innego, ten znowu będzie pogrzebany – a wszystko to w krótkim czasie 57 Co wczoraj było zalążkiem, jutro będzie konserwą mięsną (mumią) lub kupką popiołu (57)

17g.

|| Co to jest śmierć? Przepłynąłeś morze i zaniosłeś do przystani – wysiadaj. Jeśli tam jest inne życie, to są również bogowie. Jeśli tam nie ma czucia, to kończą się twoje cierpienia i przyjemności (54)

17h.

|| Aleksander Macedoński i jego poganiacz mułów znaleźli w śmierci ten sam los. 81.

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

18.

18a

Co to jest stara pośmiertna? Głos, tła powstały przez wszystkich umierających ludzi, którzy niczego nie znaleźli oprócz tego, którzy przed nimi żyli. (38)

18b.

Inny jest dziecięcy i odzwierzęcy. Najbardziej ciemne strony życia są stare, zgnilizna, niedowarcie, powolne do gryzących się przez tkankę bolesnych nici, które na pożegnanie tnieją się i pękają. (22)

18c.

Cesarz Bazi[lisk] nienawidzi, gardzi swoim ciałem — krwią, ciałem, kością, włosami tkanką nerwową, życiem, myślami. Uważa, że cena życia za to, ceni on jak śmiertelny, że nic zasługuje jednakowo, że bo wszystko wstrętne, wydychane.

18d.

Niech twoje myśli i czyny będą tak przygotowane, jakiej każdej chwili mogą opuścić życie. Odejść od ludzi nie jest na niczym skrzywdzeniu, jeśli bogowie są, gdyż oni się nie obrażą oddzielenia; jeśli się nie ma lub nie troszczą się o sprawy ludzkie, po co żyć w świecie bez bogów i opatrzności? (27)

18e.

Wkrótce o wszystkim zapomnisz i wkrótce wszyscy o tobie zapomną. (4)

18f.

Pozostaję w świecie naturalnym obcego, dopóki nie wypadną, i nie odpowiem, nie odwrócę technicznie w tej pierwiastek, którym codziennie oddychamy, i nie wrócę do ziemi, z której mój ojciec pobierał materię rozrodczą, moja matka krew, a moja mamka mleko, z ziemi, z której codziennie przez tyle lat przyjmowałem jedzenie, napój, która mnie nosi, pozwala gdzie się depczę, tyle razy nadużywam. (35)

Jeśli zdziwieniem boga na postępowanie, oczekującym sygnału, kiedy nie[ma] zejść, to sygnał opuścić życie bez żalu, niepotrzebującym dla swego dzieła nie przyszłości, ani świadków.

A co się stanie z duszą po śmierci? Odpowiedzieć, że stary stoicy wierzyli, że ona rozpłynie się w bogu, w duchu rozumnym wszechświata. Tę wiarę podziela M. Aurelius.

Tak brzmi stoicka rezygnacja, z której odzywają się tony Ekleziastyki: a wszystko jest marnością, ubóstwieniem ducha

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

Nigdy geniusz ludzki, hardy i twardy, ~~gardzący~~ wpatrzony we wszechświat i wmyślony w nieskończoność, ~~gardzący punkt~~ lekceważąc ten punkcik bytu, który się nazywa istotą ludzką i tą chwilką czasu, która się nazywa ~~na~~ ludzkiem trwaniem, nie wyraził mocniej swojego lekceważenia życia, a przez to nigdy nie wzniósł pyłu ~~ludzkiego~~ ~~ludzkiego~~ do ~~wyższej~~ dumniejszej godności. Pod tym względem przewyższono ~~ich~~ stoików tylko ~~ozdobą~~ teatralnością pozy, efektowniejszym gestem, ~~i ozdobniejszą~~ i zdobnością ~~prasy nieszczerego~~ nieszczerego frazesu. ~~Podczas~~ Ich zimna, ~~ostra~~ surowa i naga prostota była szczerą. To, co głosili, jednocześnie stwierdzali czynem, zarówno wtedy, gdy chcieli żyć, jak wtedy, gdy postanowili umrzeć. ~~Przerywano~~ ich złodziejami cudzych myśli, rzeczywiście, korzystali z nich w fizyce i dyalektyce, ale ich etyka ~~była tworem samodzielnym~~, ~~tylko~~ chociaż była córką cynizmu rozwinęła się samodzielnie. ~~Widzimy w niej kilka rysów niezmiernie wyrazistych.~~

Bezsprzecznie wzięli ~~wiele~~ wiele od poprzedników: Heraklita, ~~Platona~~ Sokratesa, Platona, a najwięcej może od cyników.

19a

W ~~stoicyzmie~~ cynizmie jednak było dużo przekorności. „Zasługują na pochwałę ci — mówi Dyogenes — którzy mając żenić się, nie żenią się, mając odpłynąć na statku, nie odpływają, ~~którzy~~ mając zajmować się sprawami publicznemi, nie zajmują się, wreszcie ci, którzy mogąc mieszkać w pałacach, nie mieszkają."

Stoicy nie usiłowali wyróżnić się za wszelką cenę swej nauki,

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

oni tylko nic cofali się przed żadną jej konsekwencją i dla zgody z ogólną opinią nie poświęcali żadnego zmierzenia. Jednostka jest najsurowszą, ale też najsumienniejszą i najczystszą moralnością, jaka kiedykolwiek zrodziła się na ziemi. Całą bowiem wartość życia przeniosła uniezależniła od otoczenia zewnętrznego i przeniosła we wnętrze człowieka. Wszystko, co człowiek powinien cenić i kochać, cały skarb życia, ma nie na zewnątrz, lecz w sobie. Całkowita przeciwieństwo tego apatia nie jest bezwzględnym zupełnym zniewoleniem, lecz niezależnością od naszych. Ona pozwala utrzymać w niezmąconej sile rozum, ona uczy sprawiedliwości, ona nakazuje łagodzi zgodnie współżycie ludzi, ona wreszcie zapewnia wolność. „Wyrzuty namiętności z naszego serca – mówi jeden ze starych stoików – a jeśli nie możemy tego uczynić bez wyrwania serca, wyrzucajmy je z sercem... Ciało cierpi? Niech ni wadzi, co umie to obchodzi." Okrucieństwo prawie nieludzkie, ale jeśli oni je stosowali, to tylko do siebie. Zresztą przed tego rodzaju apatią ostrzegali oni przed tą tępotą żar umysłu.

20a

„ Człowiek trwały nigdzie – powiada Seneka – nie czuje nigdy tak zupełnie swej namiętności, aby się po niej nie została blizna i aby nie krwawiła, gdy się zdarzy okazja." Ale dodaje M. Aureliusz

„ nie ma takiej przeciwności, która by uczynić nie mogła życia." W tem przekonaniu sprowadza ich hart, który nie przestrzegania ani obawa o dobra doczesne, ani nadzieja nagrody pozagrobowej ani żadne uniesienie. Uczucie – mówi Seneca –

20b.

Seneka: „ Podobni jesteśmy do ludzi, którzy przerażają się niebezpieczeństwa grożącego w snach. Dzięki mu nie tylko ludzkiemu, ale i zwierzęcemu. Po co, o zwierzę, masz przedstawiać sobie miecze, ogień i katów dzisiejszych obawo cichą? Uczuć to pewne, za które się trzęsiesz, nikły przestrzegania głupiego. Ty jesteś tylko śmiertelny, który ostatecznie musi pogardzić ciałem swoim."

F Żyj tak, o żyj tak, drogo – mówi M. Aureliusz. Do ostatnia tchu się nie będziesz już miał ta czasu. Życie dostałeś do kresu a nie masz zachować dla siebie, bo szukasz szczęścia innego drogą.

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

śmierci – według najmędrszego z monarchów – jak

21

wiecem sprzeczności zmysłowych, wzburzeń popędów, ~~pasty~~ zmysłowej
uczuć i słabości ciała." A po śmierci? „Jak ciała ludzkie, pogrzebane
w ziemi, ~~przeżyły~~ zmartwychwstają w swojej dopełni się nie rozłożą i nie zrobią
miejsca innym, podobnie dusze przebywają czas jakiś w przestrzeni
powietrznej, następnie przemienione, zczyszczone, oczyszczone wracają
do pramaterii wszechbytu, ustępując innym", aż wreszcie – jak
twierdził Klemens – rozstopią się kiedyś wszystkie w duszę świata.

Dopełni (żyjący) ludzie a ten ruch odbiciu ~~nie~~ ~~po~~ swym rozumem
jednako, wszyscy z Nimi. Jak twierdził Seneca. Dlatego Ma-
rcelus M. Aurelius, ~~niewolnictwo wewnętrzne~~ który się
bezatarł na dziecię niewolnika Epiktetu, wzięci do uwagi
wyjątki uwagę, że „kto uciekł od swego pana jest zbiegiem,
bo pan jest ~~takie~~ prawem" – ~~ja~~ zagadki ludzkie rozwiązał.
Stary stoicy, ~~na których~~ który pomimo ~~swej~~ niewątpliwie umysłowej
odrębności stworzyli swego czasu, nie uderzyli w niewolnictwo z tej
siły, z jaką rozbijali inne przesądy, ale nie uznawali, jak Wiel
Arystoteles, ~~że~~ ~~dusze~~ duszę ~~ponadczasowe~~ istotami ludzi ogólnie za bezwzględną
zasadę.

~~Co więc stoicy w etyce odziedziczyli po nich?~~

Jeśli komuś nieobeznanemu z dziejami etyki powiemy: arystotelizm –
~~nic to mu~~ nic pojmie; ale jeśli powiemy: stoicyzm – zrozumie.
To znaczy, że ten stoicyzm ~~zawarł się w odrębności pojęć i zasad~~
~~myśli dot współczesnej się do nich dzisiejszego~~. ~~Jeśli też~~ między nami.
Ale ~~stoicyzm~~ (jako ideał bardzo ~~wielki~~ wysoko ~~po~~ wznieciony i bardzo wielki
wielajszy się. Jest on zaś nie tyle mędrością, ile mocą charakteru.
Jest ~~on~~ panaceum, dziś ~~tonie~~ potrzebnym, jak przed 20 wiekami, bo jedynie zaberpie-
szającym ~~dla~~ tych, którym ~~ciężka praca życia~~ ~~wydaje się~~ ~~ciężka~~ i odbijają
~~stroną~~ ~~piekła~~ i ~~nie~~ odbijają ciosy walki i wyzwyciężają
ogólne piekła ~~w życiu~~

F Czy jest to skarga ich duszy krystalicznych ~~dusz~~, że ~~nie~~ uważali się za obywateli świata? Zapewne, ten tytuł nie jest jasnym przedmiotem i ~~zrozumiałym~~ dla tych, którzy odróżniają się gwałtem od swej ojczyzny, jak kochają się dzieci od matki. Ale on niewątpliwie nie ~~będzie~~ kiedyś ~~zrozumiałem~~ w przyszłości, kto za zbrata swego uważa kiedyś ludzi, będzie zazwyczaj kiedyś ludzi nieba

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl